

**Water
beheren op
landbouwgrond**

Van de Heijning - Vessem: *Bezield van water*

Mieke en Wim van de Heijning

Bedrijfsgegevens

Plaats	Vessem
Arbeid	1 VAK
Melkquotum	420.000 kg
Grondsoort	Zand
Oppervlakte cultuurgrond	25 ha
Grasland	17 ha
Maïs	4 ha
Suikerbieten	4 ha
Intensiteit	16.800 kg melk / ha
Aantal koeien	60
Aantal jongvee	30
Melkproductie per koe	7.000 kg
Vetgehalte	4,00 %
Eiwitgehalte	3,40 %
Verbreiding	Part-time baan, inkomsten uit bestuurlijke activiteiten

Melkveehouder Wim van de Heijning uit Vessem is bezield van water. Daardoor loopt hij vaak voor de troepen uit. Zo doet hij al tien jaar aan peilbeheer op zijn bedrijf. Bovendien is hij als bestuurslid van de ZLTO afdeling Eersel-Veldhoven, samen met enkele collega's, trekker van vele waterprojecten. Van de Heijning: 'Het waterprobleem is de laatste jaren actueel geworden en wij lopen in deze afdeling voorop om die problemen aan te pakken. We zijn fanatieke waterbestuurders, trekkers op watergebied, pioniers.' Ook is Van de Heijning bestuurslid van het Waterschap.

Stuwen op boerenland

Het water boeit Van de Heijning al jaren. Dat heeft onder meer te maken met de specifieke omstandigheden op zijn bedrijf en zijn ervaringen met het zoeken naar oplossingen daarvoor. Omdat het riviertje de Kleine Beerze door het bedrijf heen loopt, heeft hij 's winters te maken met een hoge grondwaterstand. 's Zomers is de grondwaterstand vaak juist erg laag. Het is al weer twintig jaar geleden dat Van de Heijning daarom besloot stuwen in zijn land te plaatsten en op tien ha – het meest venige stuk – drainage aan te leggen. Zo kon hij het water in de zomer beter vasthouden en in de winter sneller afvoeren. Om de drainage te laten werken, installeerde hij tegelijkertijd een elektrische onderbemalingspomp. Aanvankelijk draaide die de hele dag. Tot er een droog jaar kwam. Toen bleek dat de sloten leeg vielen. Tegelijkertijd zag hij na regen de grond blank staan. Dat water werd echter in een rap tempo afgevoerd. Hij bedacht toen dat je het water vast zou moeten houden, zodat je in droge tijden een water-

voorraad hebt. Daarom begon hij eerst 's zomers en later ook 's winters de pomp uit te zetten. In de zomer groeit er immers gewas dat water nodig heeft en in de winter hoeft een boer niet op het land te zijn. Alleen in voor- en najaar, als hij met machines het land op ging, moest het droger zijn. Het werkte goed. Hij had daarbij het geluk, zoals hij het zelf noemt, van een constante wateraanvoer en 'dat is niet overal zo'. Verder heeft zijn grondsoort - zand - in vergelijking met klei of veen, het voordeel dat er veel verschillende gewassen op verbouwd kunnen worden. Die ruime gewaskeuze biedt ook meer speelruimte voor de waterstanden.

Peilbeheer voor een betere mineralenbenutting

Peilbeheer is volgens Van de Heijning voor veel meer boeren interessant. Het verbetert de mineralenbenutting, waardoor een boer met minder mest toe kan. 'Er spoelen minder mineralen uit als de sloot vol staat. Dat komt omdat mineralen enkel via water mobiel zijn. Als je stikstof- en fosfaatuitspoeling wilt voorkomen, moet je dus het water in de grond vasthouden. Ik heb door het peilbeheer geen probleem met stikstof. Met fosfaat nog wel. Dat komt door de hoge grondwaterstand. Daardoor is de grond behoorlijk koud en neemt de benutting van fosfaat af.' Voordeel van peilbeheer zit niet in hogere opbrengsten, stelt van de Heijning. Wel in minder watergebruik, doordat hij minder hoeft te beregenen. 'Op zo'n tien ha van mijn land beregen ik nooit meer en op de rest van het land kan ik met minder toe.' Hoewel hij het al die jaren nooit heeft uitgerekend, denkt hij wel dat hij honderden euro's per ha per jaar bespaart, wegens de afgenomen kosten voor

berekening. Ook bespaart het hem tijd. En die vult hij in met andere betaalde en onbetaalde werkzaamheden. Zo is hij bestuurlijk actief in de ZLTO-afdeling, het Waterschap, de gemeenteraad en in de organisatie van de Trekker-trek-wedstrijden. Daarnaast is hij op afroepbasis als vrachtwagenchauffeur werkzaam. Ook heeft hij onlangs een melkrobot aangeschaft om nog meer op arbeid te besparen. Tegelijk vergroot dat de mogelijkheden voor een flexibeler arbeidsorganisatie. Dat is nodig, temeer daar ook zijn vrouw naast haar bedrijfswerk betaalde werkzaamheden buiten het bedrijf verricht.

Opschaling

Naar aanleiding van zijn ervaringen met peilbeheer besloot de ZLTO-afdeling Eersel-Veldhoven in 1997

het project 'Het plaatsen van stuwen in boerensloten' te starten. Op vrijwillige basis plaatsten boeren vijftig stuwen op hun land. Met de verhoging van de grondwaterstand wilden ze de verdroging van landbouwen natuurgronden beperken en tegelijk wateroverlast voor de benedenstroomse stedelijke gebieden tegen gaan. Het zou natuurbehoud, een efficiënter watergebruik en ook een betere mineralenbenutting bevorderen. Ook leek het een goed plan om het imago van de sector te verbeteren.

De boeren zochten samenwerking met het Waterschap. Het project werd een succes en sloeg in bredere kring aan. De laatste vijf jaar zijn totaal zo'n tweeduizend stuwen geplaatst in Noord-Brabant en Limburg en er wordt op 90.000 ha water geconserveerd. Ook in Vlaanderen (België) vond het project navolging.

Kennis uitdragen noodzakelijk

Een probleem dat Van de Heijning signaleert is dat niet iedereen de stuw gebruikt. 'Ik rijd veel rond, praat veel, en ik zie wie het wel en niet gebruikt. Die laatste groep ziet er het nut niet van in. Ze zijn volgens mij onvoldoende bekend met de achtergrond van die stuwen. Ze weten niet dat als ze goed met die stuw omgaan, ze minder kunstmest nodig hebben. En dat ze dan wel aan MINAS kunnen voldoen. Dat moeten we beter uitdragen.'

Van de Heijning denkt dat het beter is als boeren peilbuizen plaatsen. Daarmee krijgen ze op eenvoudige wijze informatie over de grondwaterstand en over de noodzaak om wel of niet te beregenen. 'Die kennis is broodnodig, want er wordt nog te veel onnodig beregend. Boeren moeten weer een *Fingerspitzengefühl* krijgen als het om water gaat, er is meer vakmanschap over water bij de boer nodig.' Zelf houdt hij altijd zijn ogen en oren open. 'Ik ga met excursies mee, lees allerlei bladen, praat met veel mensen. En ik heb als bestuurslid van het Waterschap en als gemeenteraadslid toegang tot allerlei stukken.'

Verbetering waterkwaliteit

Van de Heijning doet ook mee aan een driejarig project van het Waterschap om de uitspoeling van mineralen tegen te gaan. Het gaat om randenbeheer. Bij weiland mag anderhalve meter aan weerszijden van de sloot niet bemest en gespoten worden. Bij bouwland gaat het om een strook van drieëneenhalve meter langs de sloot, die ingezaaid wordt met gras. Zelf heeft Van de Heijning een strook van vijf meter aangehouden want 'dat is handiger met de machines. Hooibouwmachines zijn namelijk vijf meter breed.' De bijkomende vergoeding is het hoofdmotief om mee te doen 'want eigenlijk doe ik het al goed zoals ik het doe.' Overigens worden de extra meters

niet uitbetaald.

Hij vindt het teleurstellend dat meer dan de helft van de boeren in het gebied het project niet ziet zitten. 'Ze zeggen dat ze dan niet meer mogen spuiten. Maar ik vertel ze dan dat ze wel met de rugspuit distels en zo mogen wegspuiten. Alleen het grasland mogen ze niet bespuiten. Er is dus nog voorlichting nodig om die boeren over de streep te trekken.'

Op het vlak van waterzuivering heeft Van de Heijning ook plannen. Hij wil een helofyten¹- of rietveldfilter gaan gebruiken. Daarvoor wil hij de afwateringssloot van het bedrijf verbreden en uitdiepen en vervolgens beplanten met riet. Op die manier wordt het afvalwater dat via het erf in de sloot loopt, zoals spoelwater, gezuiverd. 'Door het talud breder en minder steil te maken en daarop riet te planten over een lengte van dertig tot veertig meter, bouw je een natuurlijke waterzuivering in. Riet heeft namelijk een zuiverende werking. Bijkomend voordeel is dat er geen onkruid meer groeit, omdat riet dat voorkomt.' Om er voor te zorgen dat het water ongehinderd door kan stromen, wil Van de Heijning de sloot in het midden verder uitdiepen. De boeren bovenstrooms zullen dan geen last hebben van een tragere doorstroom en dus van hoger water. 'Ik heb dat systeem in België gezien. Het is makkelijk inpasbaar en kost weinig. In Nederland is er wel wat ervaring mee. Boeren die geen aansluiting op de riolering hebben, gebruiken het soms. Maar ik lig hierover met het Waterschap in de clinch. Om dit project te realiseren heb ik hun grond, schouwgronden, nodig. Dat willen ze niet, althans nóg niet. En dat terwijl een helofytenfilter het Waterschap extra voordelen biedt. Het maakt bijvoorbeeld het maaien van de slootkanten overbodig. Momenteel doet het waterschap een proef om het gras op de slootkant één keer per jaar in plaats van twee keer te maaien. Ze denken er zelfs over om het eens in de twee jaar te gaan maaien. Als ik dit plan mag uitvoeren is dat niet meer nodig en dat scheelt

hen tijd en geld. Bovendien wordt de uitspoeling verminderd. Als zij maaien laten ze het gras namelijk liggen en dat gaat op den duur rotten. Die mineralen spoelen op een gegeven moment uit.'

Het plan is om dertig tot veertig (ZLTO)-boeren, het Waterschap en het Pompstation bij het project te betrekken. De boeren nemen dan de onderhoudsplicht van het Waterschap over. Tot nu toe zegt het Waterschap dat het niet in zijn beleid past. 'Maar wellicht dat er over een paar jaar een opening komt.'

Waterbergingsproject

Een volgend project dat al in de steigers staat, is een waterbergingsproject. Het is als demonstratieproject door de ZLTO gelanceerd. Een gebied van zo'n zestig hectare bij het riviertje de Kleine Beerze is aangewezen als zoekgebied voor waterberging, omdat

de rivier eens in de vijf jaar overstroomt. Ook bij Van de Heijning staat dan zo'n tien ha blank. Geen van de boeren ziet het zitten om land te hebben dat is aangewezen voor noodoverloop van water. Van de Heijning: 'Stel dat ze daar toch toe besluiten. En dat we dan bijvoorbeeld vijfhonderd euro per ha als schadeloosstelling krijgen aangeboden. Dan kan ik op die percelen alleen nog maar gras verbouwen dat bovendien van een slechtere kwaliteit is. Bieten of maïs gaat niet meer. Zoiets heeft dus een geweldige impact op je bedrijfsvoering.' De boeren hebben daarom een eigen plan bedacht, waarmee ze willen voorkomen dat ze nadeel ondervinden van de waterberging. Van de Heijning legt uit: 'In het gebied dat tot het zoekgebied behoort, liggen behalve veertig tot vijftig ha van drie boeren, waarvan 16 ha van mij, ook twee ha van de gemeente en vijftien ha van het Brabants Landschap. Die gronden grenzen aan mijn bedrijf en aan dat van mijn twee collega's. We

¹ Het helofytenfilter is een zandfilter waarop helofyten zijn geplant. Helofyten zijn moerasplanten, die met hun wortels in de waterige bodem groeien en met hun stengels boven het water uitsteken. Het stelsel van holle wortels zorgt voor extra beluchting van het systeem. Voorbeelden zijn riet, mattenbies, lisdodde en biezen. Riet wordt het meest toegepast.

willen van die zeventien ha twintig centimeter grond afgraven en daarmee het boerenland ophogen. Op die manier zou een natuurlijke waterberging op het natuurland ontstaan. Dat kan dan een soort moeras of plas-dras-gebied worden terwijl wij boeren minder wateroverlast hebben. Ik ben bereid daar voor de drainage twintig centimeter hoger te leggen en ook twee kikkerpoelen aan te leggen.'

Van de Heijning voorspelt dat realisering hiervan niet gemakkelijk zal zijn. Zo heeft bijvoorbeeld het Brabants Landschap een andere doelstelling voor die vijftien ha, namelijk kort schraal grasland. 'Zij zouden dus hun doelstelling voor dat gebied moeten wijzigen en ook de gemeente moet willen meewerken.' Voor Van de Heijning is het belangrijk duidelijk te maken dat de boeren niet tegen waterberging zijn. 'Wij vinden het maatschappelijk onverantwoord dat Den Bosch bij hoog water vol loopt. Iedereen moet zijn bijdrage leveren om dat te voorkomen. Het is uiteindelijk de taak van het Waterschap om dat in te vullen, maar ik wil ze als boer voor zijn.'

Lange adem

Van de Heijning en zijn collega's moeten nogal eens flinke obstakels overwinnen. 'Onze plannen passen vaak niet in het beleid van instanties als het Waterschap, de gemeente, de provincie of het Brabants Landschap. Bovendien hebben die instanties onderling ook vaak botsende doelstellingen en tegenstrijdige regelgeving.' Een voorbeeld uit zijn eigen bedrijfspraktijk: 'Vijf jaar geleden wilde ik agrarisch natuurbeheer gaan doen, ik wilde kikkerpoelen aanleggen. Het IVN was enthousiast, het Waterschap ook, maar het paste niet in het beleid van de provincie. Dit gebied was voor die bestemming niet aangewezen. Dat is heel frustrerend. Natuurlijk mag je het zelf wel aanleggen, maar dan krijg je geen tegemoetkoming in de aanlegkosten.'

Daarnaast is er nog al eens sprake van onwil. 'Als we iets van de grond willen krijgen waar die instanties bij betrokken zijn, volgt meestal een moeizaam en langdurig onderhandelingstraject.'

Ook signaleert hij financiële obstakels, want waar is het geld dat ze nodig hebben om de plannen en projecten op te zetten en te realiseren? Als initiatiefnemers moeten boeren zelf subsidies zoeken en aanvragen en dat kost veel tijd. Dat ervaart van de Heijning soms als frustrerend. Als boer heb je een lange adem nodig om wat te bereiken. 'Zelfs als we hulp van de ZLTO nodig hebben, moeten we geld meebrengen. Want de ZLTO werkt voor alle leden en als wij met een lokaal project komen, zeggen ze dat

zo iets niet in het belang is van alle leden. We kunnen een paar uur gratis ondersteuning van hen krijgen, de rest moeten we zelf zien te financieren. Je moet dus creatief zijn om die problemen op te lossen. Zo zijn we voor dat waterbergingsproject een voorbeeldproject van ZLTO geworden. En dan hoeven we dus niets te betalen, want alle andere leden kunnen er dan later ook profijt van hebben. Verder betaalt het Waterschap af en toe wat. En we proberen bijvoorbeeld ook proeven met deelname op vrijwillige basis op te zetten.' Het inzetten van studenten voor het doen van onderzoek beperkt de kosten eveneens. Door die financiële kant van de zaak is het opstarttraject van projecten echter vaak moeizaam en lang.

Van der Hulst - Hazerswoude Rijndijk

Waterberging en woningen op voormalige landbouwgrond

Nico van der Hulst heeft samen met zijn zoon Gerard een melkveebedrijf van één miljoen kg quotum en 62 ha bij Hazerswoude Rijndijk. Het gebied bestaat uit een aantal polders - zowel veenweidepolders als verveende droogmakerijen - en ondervindt in periodes van veel neerslag veel wateroverlast. De provincie Zuid-Holland, het waterschap en andere betrokkenen zoeken daarom naar mogelijkheden voor piekberging - het tijdelijk opslaan van water in het gebied.

Van der Hulst heeft het plan opgevat om op zijn eigen land waterberging te realiseren. Het gaat om een perceel van veertien ha dat grenst aan Hazerswoude Dorp. Het perceel ligt in een gebied dat is aangewezen voor waterberging, de zogenoemde Zuidoever, dat ligt tussen het dorp en de lagergelegen polder. Dit gebied moet een multifunctioneel gebied worden van tweehonderd ha, waarin zeshonderdduizend kuub water gebufferd kan worden. De Zuidoever wordt dan een nieuw watersysteem, dat oppervlaktewater buffert én recreatieve, ecologische en andere ruimtelijke kwaliteiten aan de

dorpsrand toevoegt. Voor het gebied wordt niet actief grond geworven: percelen die in de loop van de tijd vrijkomen, worden aangekocht en gaan deel uitmaken van dit bergingsgebied.

Van der Hulst neemt echter zelf het initiatief en wil op zijn perceel waterberging combineren met woningbouw. Het plan is nog niet goedgekeurd, maar past goed in de bestemming die het gebied heeft. De bedoeling is om dijken rondom het perceel te leggen en het vervolgens vol te laten lopen met water. Op het water kunnen 44 drijvende woningen worden aangelegd en op de dijk vier. Het waterpeil van Watergoed Levenslust, zoals het plan al gedoopt is, kan door de regenval fluctueren van -4 tot -3,5 NAP. De dijken zullen minimaal op -3 NAP moeten liggen, twee meter boven het omliggende maaiveld van -5 NAP. Van der Hulst wil de woningen in erfpacht uitgeven. Hij blijft dus eigenaar van het terrein, en daarmee ook verantwoordelijk voor onderhoud en beheer (Piekema en Van Capelle, 2001).

Hoewel er nog veel moet gebeuren voordat het plan uitgevoerd kan worden, ziet het er veelbelovend uit. Van der Hulst speelt in op verschillende maatschappelijke behoeften: hij voorziet in waterbuffering en realiseert landschappelijk aantrekkelijke, rustige woonruimte.

Relevantie en potentie

Waterberging

Sinds de hoogwaterstanden van 1993 en 1995 moet water sturend worden in de ruimtelijke inrichting van ons land. Water moet meer ruimte krijgen. De drietraps-strategie luidt 'vasthouden-bergen-afvoeren' om zowel wateroverlast als verdroging tegen te gaan. Hiermee heeft ook de landbouw te maken. Volgens de Vijfde Nota ruimtelijke Ordening moet de bestaande 750.000 ha aan Nederlands wateroppervlak tot 2050 worden aangevuld met 90.000 ha voor veiligheid, 25.000 ha voor extra open water in regionale watersystemen en 375.000 ha voor overige herinrichting ten behoeve van het waterbeheer. Dit zijn enorme arealen, zeker gezien de hoge gronddruk vanuit allerlei sectoren. Combineren en ruimte delen lijken de enige uitweg. Hier liggen mogelijkheden voor combinatie met landbouw of natuur. De Raad voor het Landelijk Gebied concludeert in het rapport 'Bergen met beleid' echter, dat de mogelijkheden voor koppeling van waterberging en/of -buffering met bestaande natuur en landbouw relatief beperkt zijn, zolang de hoofdfunctie van dergelijke gebieden natuur of landbouw blijft. Er lijken meer mogelijkheden te zijn voor het omgekeerde: koppeling van groene functies, zoals natuur en landbouw, aan gebieden met de hoofdfunctie 'water'. (RLG, 2001). Overstromingsschade aan landbouwgrond kan aanzienlijk zijn. Zomeroverstromingen komen weinig voor, maar regelmatig staat landbouwgrond langs een rivier of beek in april nog onder water. Dan worden de graswortels van zuurstof afgesloten. Ook ligt er vaak nog maandenlang een laag slib op het land. Hierdoor verdwijnen goede grassoorten uit het land,

en krijgt beginnende grasgroei een enorme terugslag. Daar komt bij, dat met het water en het slib ook schadelijke stoffen op het land kunnen komen. Dit kan negatieve effecten hebben op bodem, gewassen en diergezondheid. Waterkwaliteit speelt dus een belangrijke rol bij de mogelijkheden voor waterberging. Andere mogelijke schade is wegzakken van de oever en afsterven van bomen en oeverplanten. Ook de natuur kan dus een terugslag ondervinden. Voor al deze problemen zal een oplossing gevonden moeten worden. Naast het initiatief van Van de Heijning en zijn collega's, om natuurland af te graven en met deze grond landbouwgrond te verhogen, zijn er ook initiatieven elders in het land. Zo hebben boeren langs de rivier de Dinkel in Twente een eenmalige schadevergoeding gekregen voor verandering van het bestemmingsplan. De gemeente Losser heeft gronden langs de rivier naast hun landbouwbestemming ook de nieuwe bestemming 'incidentele waterberging' gegeven. Het waterschap Regge en Dinkel heeft zo'n 2,7 miljoen euro uitgetrokken voor een eenmalige afkoopsom van de overstromingsschade die boeren lijdten. Dit is ter compensatie van de geleden inkomensschade en als vergoeding voor de waardedaling van de grond (De Boo et al., 2001).

Bestrijden van droogte- en natschade

Zowel vernatting als verdroging kunnen schade opleveren voor de landbouw. Met beide problemen krijgt de landbouw in toenemende mate te maken. Vernatting treedt op bij een hogere grondwaterstand, bijvoorbeeld doordat het waterpeil in een naastgelegen natuurgebied wordt verhoogd, terwijl verdroging vooral een probleem is op zandgronden, waar sprake is van een snelle waterafvoer. Natschade doet zich voor als de draagkracht te gering wordt. Bij onvoldoende draagkracht kan het vee niet op het perceel grazen en kunnen geen bewerkingen, zoals bemes-

ten en maaien, worden uitgevoerd. De natschade uit zich dan vooral in gebruiksschade. Verhoging van de grondwaterstand heeft soms ook positieve effecten, zoals minder droogteschade. Droogteschade ontstaat als de bodem niet genoeg vocht aan het gewas levert, zodat de groei vertraagt of zelfs stopt. Minder droogteschade betekent voor de boer meer opbrengst, minder noodzaak om te beregenen en dus minder arbeid en minder kosten. Zowel op te natte als op te droge percelen is de benutting van mineralen laag. Onbenutte mineralen kunnen uitspoelen naar het grond- en oppervlaktewater. Op de droge percelen wordt de Europese Nitraatnorm voor grondwater ruim overschreden. Op natte percelen niet, omdat nitraat wordt afgebroken door denitrificatie. Wel treedt onder natte omstandigheden meer uitspoeling van fosfaat op. Zowel droogte als wateroverlast kunnen leiden tot MINAS-heffingen (Boland en Klaver, 2000).

Droogteschade is met behulp van stuwen te bestrijden. Dankzij flexibel waterbeheer kunnen boeren het water langer vasthouden op hun land. Zo kan de mineralenbenutting in de bodem stijgen en tegelijk de waterbehoefte voor beregenen dalen. Dit levert niet alleen ecologisch voordeel op, het kan ook geld opleveren of besparen door een lagere mineralenbehoefte en minder noodzaak tot beregenen. Bovendien levert flexibel waterbeheer een bijdrage aan het verlagen van wateroverlast, doordat in geval van een neerslagoverschot het water langer vastgehouden kan worden (Boland en Klaver, 2000). De omvang van gebruiksschade op landbouwgrond blijft beperkt, als een boer de natte of droge percelen goed kan inpassen in zijn bedrijfsvoering. De inpasbaarheid is vooral afhankelijk van de intensiteit van het bedrijf en de oppervlakte van de huiskavel met voldoende draagkracht. Boeren kunnen de volgende maatregelen nemen om de inpasbaarheid van natte percelen te vergroten (Boland en Klaver, 2000):

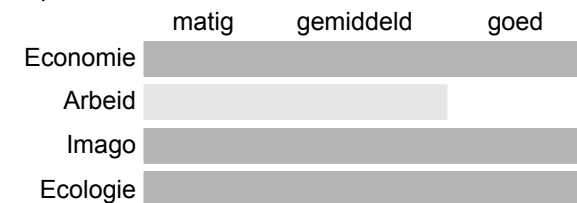
- het beweidingssysteem aanpassen door ondermeer in natte periodes vee op stal te zetten;
- gewaskeuze aanpassen aan de vochtvoorziening van een perceel;
- lichtere machines gebruiken;
- de mestopslag vergroten;
- de detailontwatering (bolle percelen, greppels en ondiepe drainage) en bodemstructuur verbeteren;
- natuurbeheersovereenkomsten aangaan voor natte percelen.

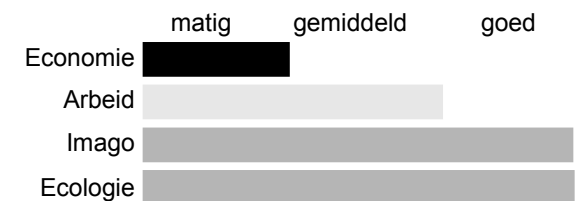
Potentie voor de melkveehouderij

Met name het bestrijden van verdroging kan melkveehouders geld opleveren en tevens een bijdrage leveren aan de maatschappelijk doelstelling om water langer vast te houden. Bij vernatting is vaak sprake van tegengestelde belangen tussen boer en natuurbeheerder. Melkveehouders hebben een aantal maatregelen ter beschikking om natte percelen in te passen in hun bedrijfsvoering, maar vernatting (ten behoeve van natuur of waterberging) kost boeren vaak geld. Dit geldt in extreme mate, als er sprake is van piekberging op landbouwgrond. Ten behoeve van een rendabele bedrijfsvoering zal hier een vergoeding tegenover moeten staan.

Water beheren op landbouwgrond: globaal effect op duurzaamheid

Waterberging op landbouwgrond: globaal effect op duurzaamheid

Ing. Rob Hoekstra - senior projectleider waterbeheer bij CLM

Investeren in kennis over water belangrijk

De beschreven case van Van de Heijning te Vessem is een uitstekend voorbeeld van samenwerking tussen boeren en waterbeheerders. Op de zandgronden in het oosten en zuiden van het land wordt sinds enige jaren aandacht besteed aan waterconservering, dat wil zeggen: het vasthouden van grond- en oppervlaktewater ten behoeve van de landbouw en natuur. Waterconservering dient meerdere doelen. In de eerste plaats houdt een boer door waterconservering meer grondwater in zijn perceel vast, wat zorgt voor een betere vochtvoorziening van de gewassen. In de tweede plaats beperkt het de noodzaak tot beregening. Dat heeft voordelen voor de grondwatervoorraad en tegelijkertijd beperkt het de arbeidskosten voor het bedrijf. In de derde plaats draagt waterconservering bij aan het terugdringen van verdroging in het landelijk gebied. Zowel landbouwgronden als natuurgebieden ondervinden daarvan voordeel. De effectiviteit van waterconservering hangt erg van de plaatselijke omstandigheden af.

Een van de belangrijkste succesfactoren van de aanpak in Brabant/Limburg is dat er veel energie wordt gestoken in gezamenlijke kennisontwikkeling. De waterbeheerders en de boeren investeren samen in het opbouwen en delen van kennis over landbouw en waterbeheer. De boeren krijgen een specifieke rol in het opbouwen van kennis over de relatie grondwater-oppervlaktewater, het verloop van de grondwaterstand in de tijd, de optimale vochtcondities voor het gewas en de plaats van het bedrijf in het watersysteem. Het gezamenlijk opbouwen van kennis is een investering met jarenlang effect. Ook van belang is dat de boeren een actieve rol krijgen in het beheren van het water op hun bedrijf. Het beheer van stuwtes is daar het meest in het oog springende voorbeeld van.

Met dergelijke projecten is op de zandgronden een grote stap voorwaarts gezet in de samenwerking tussen landbouwsector en de waterbeheerders. De aanpak biedt perspectief voor gebieden waarin de functies landbouw en natuurbeheer met elkaar in conflict zijn. Met name door waterbeheer in bufferzones kan de totaalsituatie voor gebieden met gemengde functie aanmerkelijk verbeteren.

Er liggen nog kennisvragen over de relatie waterkwantiteit en waterkwaliteit. Met het oog op de inwerkingtreding van de Kaderrichtlijn Water zijn door de landbouw nog flinke stappen te zetten voor het reduceren van emissies naar grond- en oppervlaktewater. Toekomstgerichte bedrijven zullen meer kunnen investeren in het verbeteren van de waterkwaliteit, met name het reduceren van mineralen, gewasbeschermingsmiddelen, zware metalen en diergeneesmiddelen.

Ook is meer kennis noodzakelijk over de effecten van de maatregelen die boeren kunnen nemen. De ligging van het bedrijf in het watersysteem en de bodemgesteldheid zijn daarvoor van cruciale betekenis.

Obstakels voor opschaling

- Piekberging op landbouwgrond kan veel schade aanrichten voor betreffende bedrijven. Hier moet een passende vergoeding voor zijn.
- Boeren worden beperkt in hun bouwplan als hun land wordt aangewezen voor piekberging.
- Er is onvoldoende kennis bij boeren over goed waterbeheer.
- Als boeren zelf initiatieven willen nemen, lopen ze tegen strakke regelgeving en stugge instanties aan.

